

Buiten, binnen...

Jeroen Peeters ging in de gespecialiseerde boekhandel grasduinen in de afdeling 'podiumkunsten'. Hij vond er een aantal publicaties waarin het documenteren van werkprocessen centraal staat.

Jeroen Peeters

Sinds Pina Bausch eind jaren zeventig vragen begon te stellen aan haar dansers, zijn de kennishiërarchieën in het Europese theater overstag blijven gaan als kantelende dominostenen: het auteurschap werd in vraag gesteld, de emancipatie van dansers en acteurs kwam op de agenda, werkprocessen wonnen aan belang. In de jaren negentig werden theater en dans steeds verder onttrokken aan de 'geniale kunstenaar' om propositioneel van aard te worden, maakten conceptuele podiumkunstenaars de productievoorwaarden tot thema van hun werk en verwierven onderzoek en een procesmatige aanpak definitief een centrale plaats in het podiumgebeuren. Allemaal tendensen die de relatie tussen kunstenaar en voorstelling veranderen, en die niet langer resulteren in een afgewerkt, losstaand 'product'.

Gelijklopend met deze evolutie veranderde ook de verhouding tussen voorstelling en kijker: vraagstellingen rond de vierde wand en zintuiglijk theater tasten de status van het besloten beeld aan, de waarneming, herinnering en verbeelding van de toeschouwer krijgen een grotere rol, het belang van reflectie en context neemt toe. De toeschouwer maakt anders gezegd altijd deel uit van de betekenisruimte die de voorstelling in een bepaalde context opent. En verder worden geïnteresseerde toeschouwers vandaag ook steeds vaker betrokken bij werkprocessen via toonmomenten, laboratoria en nagesprekken met kunstenaars.

We gaan er snel overheen, maar wat betekent dit alles voor de kritiek, voor het schrijven over podiumkunsten? Een verhoogd bewustzijn van de context helpt de criticus om voorbij het afgelijnde beeld en voorbij een comfortabel consumentisme te treden, maar hoe zwaar weegt de aandacht voor werkprocessen door in het kijken en schrijven? Vandaag krijgen het discours en de achtergrond van makers al vrij veel aandacht via interviews. Moet de criticus zich dan ook nog achter de schermen begeven, kunstenaars opzoeken in de studio, deelnemen aan onderzoeksprojecten? De interesse voor een 'inwendige' kijk op podiumkunsten neemt momenteel een hoge

vlucht onder impuls van artistieke en theoretische ontwikkelingen. Dat levert nieuwe vormen van schrijven op die zich vooralsnog in een experimenteel stadium bevinden: kunstenaars en hun medewerkers die in de pen kruipen om hun methode toe te lichten, uitgave van documenten en notities uit het werkproces, studio-observaties van buitenstaanders, dialogerende publicaties van kunstenaars en wetenschappers. We willen hier een overzicht geven van een aantal dergelijke publicaties over dans en performance die onlangs in de boekenrekken opdoken. Niet zozeer om het oeuvre van de kunstenaars in kwestie nogmaals toe te lichten, wel vanuit de vraag welke discursieve mogelijkheden en beperkingen het 'inwendige' standpunt precies met zich brengt, welke betekenisruimten het opentrekt.¹

La Ribot

'How outside the writer's language is in relation to the event; how lacking in that which would turn inside, make the thing flow and burn, touch and weigh again. How utterly significant, unique and unforgettable is the event. How lost it is now. All that one can do is proceed inside this tear, vibrate at the borders of memory. To write the event conscious of writing's internal failure, its mnemonic and ontological insecurity, but nonetheless invested in its impossible object. It is the annulment of the life of the event by time, and the belatedness of language itself, that makes the event's recall in writing vibrant and possible.' (La Ribot, p. 21)

De bedenkingen die Adrian Heathfield aan de hand van La Ribots *Panoramix* formuleert over de complexe verhouding tussen taal en performance zijn intussen een bekend motief geworden dat essayistisch en *performative writing* drijft. Als kijker deelt hij een open galerieruimte met de Spaanse performancekunstenaars, geraakt hij verstrikt in een dubbelzinnige relatie tussen kijker en performer, waarin aandacht wordt getransformeerd via beweging en objecten, waarin blikken worden uitgewisseld, waarin een toeschouwerslichaam plots ook een object kan zijn. Bevreemdende tussenzones en beklemmende

LEXICON VAN DE TECHNO CULTUUR

Narcissus Wie faalt om de media te begrijpen als extensies van ons eigen lichaam maakt volgens Marshall McLuhan dezelfde fout als Narcissus. Diens probleem was niet

zozeer dat hij verliefd werd op zichzelf als wel dat hij er niet in slaagde zijn eigen spiegelbeeld te herkennen. 'This extension of himself by mirror numbed his perceptions until

he became a servomechanism of his own extended or repeated image. The nymph Echo tried to win his love, but in vain. He was numb. He had adapted to his extension of